

האזינו

שבת תשובה

גם צלה"ב: דובר כמ"פ, אשר תוכנה של כל סדרה שקוראים בתורה, שייך הוא להזמן שקוראים אותה. שמה מובן בנדוד"ר, כי הוראה האמורה — שעל האדם להיות "קרוב לשמים" — שייכת במיוחד להזמן שקוראים פ' האזינו — שבכו"כ שנים (כבשנה זו) קוראים אותה בעשי"ת (שבת תשרי בה) ¹. וצ"ל, מהי השייכות דהוראה זו — להזמן דעשי"ת בכלל, ושבת תשובה בפרט?

ב. ויובן בהקדים שהשבת שבין ר"ה ליוה"כ נקרא בשם "שבת תשרי" ² וצפ"י הידוע: דהשם של כל דבר מורה על תוכנו וחיותו של ה' דבר, מובן שתוכנו של שבת זה הו"ע התשובה.

ואף שבפשוט נקרא כן להיותו א' מעשרת ימי תשובה; אמנם, מכיון שכל עניני התורה הם בדיק, הנה מזה שקבעו שמו של היום — "שבת תשובה", מובן כי שייכותו לענין ה'.

(6) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב. אוה"ת ר"פ נצבים. ועוד.

(7) ובשאר קטנים חל בה' ימים שבין יוה"כ לסוכות. ולהעיר מסיפור הידוע שפעם למחרת יוה"כ אמר כ"ק אומ"ר (מהורש"ב) ג"ע, "איצטער ערשט דאָרפן תשובה טאָן" (הובא ונתבאר בהקדמה לקוני צו — נדפס בסה"מ תש"ט ולקמן ע' 400). וראה לקמן הערה 31.

(8) ראה או"ת (להי"מ ג"ע) ס"פ בראשית ה' ב ואל"ך. שעה"ה פ"א.

א. עה"פ "האזינו השמים גו' ותש"מע הארץ" אי' בספרי: "לפי שהי' משה קרוב לשמים לפיכך אמר האזינו השמים, ולפי שהי' רחוק מן הארץ לפיכך אמר ותשמע הארץ".

והנה מובן, דכמו שבכל עניני התורה (מלשון הוראה ¹) ישנה הוראה לכל או"א מישראל, כן גם בדבר זה, "שהי' משה קרוב לשמים" — הוראה בזה לכא"א בעבודתו, והיינו כי כיון שבכל י' נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה כי הוא מ' שבעה רועים כו' כללות כולם" לכן כא"א יכול להגיע עכ"פ, לאפס קצתו ושמץ מנהו, מדרגות משה שהתורה הדיעה אודותם לנו, ובנדוד"ר — להיות "קרוב לשמים". וכיון שיכול להגיע — מובן שמחוייב להשתדל בזה שהרי עבודת האדם צ"ל "כמאן דבעי ל' מעבד" ².

וצלה"ב: איך הוא ביכולת כא"א להגיע להיות "קרוב לשמים"? ולא עוד אלא שמחוייב להגיע לזה!?

- (1) זח"ג נג, ב. גוי"א ר"פ בראשית בשם הרד"ק.
- (2) ובפרט צפ"י הידוע כענין לימוד האזינו ע"י כא"א כו' (ראה סה"ש תשא ס"ע 56, סי' התולדות מהר"ש ע' 74. סי' הזכרונות פכ"ט ממנה"ל מפראג בזה).
- (3) תניא רפמ"ב.
- (4) תניא פמ"ד.
- (5) ראה כתובות סו, א.

ההפטרה להפרשה שקוראים בתורה (כברוב ההפטורות), אלא מצד התוכן של הזמן שהוא ענין התשובה.¹¹

ומכיון שכן, הרי מובן שאין מקום לקטן — שפטור מכל המצות — ומילא אין שייך אצלו (שלימות) ענין התשובה — שיאמר ההפטרה ד"שובה ישראל".¹²

ועפ"י י"ל, שהשבת נקרא "שבת

תשובה היא לא רק בזה שהוא יום א' מעשרת ימי תשובה, אלא גם מצד ענין השבת שבו: להיותו השבת של העשיית, יש בו מעלה מיוחדת בענין התשובה, יתירה על שאר הימים מעשיית.

וגם להדיעה שהשם הוא "שבת שובה" (ולא "שבת תשובה") — על-כאורה נקרא כן ע"ש ההפטרה המתחלת "שובה ישראל".¹³

הרי מזה גופא שקבעו ההפטרה "שובה ישראל" — שתוכנה ענין ה' תשובה — לשבת זה, מובן ששבת זה שייך במיוחד לענין התשובה.

וכדמוכא גם מהמובא בפוסקים¹⁴ ד"נוהגין שאין נער אומר ההפטרה שובה ישראל" — אף שכל ימות השנה אומר גם קטן ההפטרה.

כי קביעות ההפטרה ד"שובה יש-ראל" בשבת זה אינה מצד שייכות

(12) ראה שו"ע אורח סי' תכח ס"ח וברמ"א שם.

(13) חגיגה ב, ס"ב. ואף בקטן שהגיע לחנוך — הרי זה מצותי דאב לחנוך בנו, אבל הקטן עצמו פטור (הל' ת"ת לאדמוה"ו בתחלתו).

וגם לדעת החוס' (ברכות מה, א ד"ה עד שיאכל) דהקטן נקרא "מחוייב בדבר מדרבנן" — מובן שאין לומר שבו החיוב בשלמותו.

(14) רמ"א אורח סי' שמג שו"ע אדה"ו שם.

ומה ש"מ"מ טוב לו שיקבל ע"ע איהו דבר לתשובה ולכפרה" (רמ"א ואדמוה"ו שם) — מובן שאין שלימות ענין ה' תשובה (שלכן די "איהו דבר") ובפרט ש"ל דאין ענינה של תשובה זו למנוע עונש (דכיון שעשה העבירה בעת קטנותו, הרי לאו בר עונשין הוא); אלא להסיר הלכלוך והפגם דמעשה החטא (נבאר בא' רובה בהתעודות דש"ס בלק תשל' נדפס בלקוטי ביאורים לתנאי (להר"י שי קאָרף) ח"ב ע' רסה ואילך)).

(15) שו"ע אדה"ו (אורח סרפ"ד סי'ח): "ויש נוהגין כבוד וסלטול במרכבה כו' שלא יפסיד אלא גדול ויש נוהגין כן גם בשבת תשובה". ומשמע שהוא מטעם חשיבות (ראה מטה אפרים סתר"ב סעי' מ: ויש לקרות להפטורה זו איש חשוב).

— אבל הרי זוהי החשיבות (ע"ד חשיבות תשובה על שאר המצות. להעיר מ' לקו"ת ד"ה כי המצוה הוואת).

(9) ס' המנהגים (לר' יצחק אייזיק סירנא — מנהגי עשיית). מטה משה (עניני עשיית אות תתלג). מטה אפרים (סתר"ב סעי' מ). וכן הובא השם בשו"ע אדמוה"ו סרפ"ד סי'ח. סת"כ"ט ס"ב. אבל בסתקפ"ב ס"ד הובא בשם "שבת תשובה". וכ"ה בס' האגור (הל' ר"ה אות תתכב). מהרי"ל (הל' עשיית), שיירי כנה"ג (לסור סי' תר"ב). וכן גרשם בכ"ק רבתינו נשיאנו על הדרושים דשבת זה שראיתי.

ב' הדיעות הובאו בסי' נהג כצאן יוסף (עניני שבת תשובה).

(10) ראה בסי' המנהגים ומט"מ שבה ערה הקודמת.

(11) מהרי"ל שם. שיירי כנה"ג שם. מט"מ שם (הובא במג"א אורח סרפ"ב סקי"ב). שו"ע אדמוה"ו סרפ"ד סי'ח בשם "ויש נוהגין".

ענינה לתקן עוונותיו של האדם, ב) תשובה עילאה — שענינה¹⁸ בכללות "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה"¹⁹, דביקות הנשמה בשרשה ומ"קורה²⁰.

והביאור בזה:

כללות העבודה דתומ"צ היא התקשרות האדם לאלקות מצד כחות ה"פנימיים שלו²¹. וכשעובר ר"ל על א' ממצות התורה, נעשה עי"ז חסרון ופגם בהתקשרות הכחות שלו להקב"ה. ומכיון שמצד הכחות הפנימיים שלו נעשה נפרד מאלקות, לכן בכדי לחזור ולקשרם לאלקות, צריך לעורר עצם נפשו שלמעלה מהכחות הפנימיים; כי החסאים אינם פועלים חלישות בהתקשרות עצם נפשו לאלקות²², ולכן ביכולתו לחזור ולקשר גם את הכחות שלו להקב"ה²³.

(18) אגה"ת פ"ח ואילך. לקו"ת ר"פ האזינו.

(19) קהלת יב, ז.

(20) ראה לקו"ת נצבים (מו, סע"ד) דב' בחי' תשורת' וחשוע' הם ב' בחי' ממלא וסובב שבנפש. ובלקו"ת ראה (כו, א) ושה"ש (מט, סע"ב, נא, א) דתשובה עילאה הוא גילוי בחי' יחידה.

(21) ועד"ז ההמשכה שע"י קיום המצות הוא "לאחזקא רזא דשמי" — המשכת אורות בכלים דע"ס כי "רמ"ח פיקודין אינון רמ"ח איברין דמלכא" (ראה תו"א סו, ד. לקו"ת נצבים מה, ב. ובכ"ס).

(22) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1151.

(23) ועד"ז למעלה (ראה לעיל הערה 21), ד"מאחר שפגם בשם הוי' ע"י שחיסר מצוה כו' והתשובה היא באה לתקן ול"המשך הוי', לכך צ"ל התשובה מגעת למעלה מעלה לבחי' אגבי הוא עצמותו ית' להמשיך בחי' הוי' משם למלאות

שובה" לא רק ע"ש תחלת ההפטר, אלא (גם, ובעיקר) מצד תוכנו של השבת, שהו"ע התשובה (שבטיבתה קוראין הפטרה זו).

ונמצא, דגם לדיעה זו הרי השם "שבת שובה" מורה על שייכות המיוחדת של שבת זה לענין התשובה.

וצ"ל: מהי השייכות המיוחדת בין שבת זה (מצד ענין השבת שבו) ל"ענין התשובה?"

ג. והביאור בכ"ז:

ידוע פירוש אדמוה"ז²⁴ על מאמר ר"ל²⁵ (בהחילוק שבין התשובה דכל השנה להתשובה דעשי"ת) "הא (ב) עשי"ת" ביחיד הא (כל השנה) בצי"בור" — שהתשובה דעשי"ת היא מצד בחי' "יחיד" שבאדם — יחידה שב"נפשו, והתשובה דכל השנה היא מצד בחי' "ציבור" שבאדם — עשרה כחות הפנימיים.

וב' בחי' אלו בתשובה [א] מצד עשרה כחות הנפש, ב) מצד יחידה שבנפש [מתאימות לב' המדריגות ש' בתשובה: א) תשובה תתאה — ש'

(16) לקו"ת תבא מג, סע"ד. ובחסה אריאל האזינו (מה, ב): בזה"ל שמענו בליאדי כאן ליחיד הוא בחי' תשובה יחידה ליחידו ש"ע כאן לצבור לבחי' הג' קהין דמדות עכ"ל. — ולהעיר דאף דמפרש שם "והמדות ג' צבור ורבים כי רבים ג' היינו ג' קהין דמדות"

כדוד"ד הרי הכוונה (כפשוטה) לעשרה (מישראל). ומשיכ' "דמדות" — עיי"ש ש' הכוונה מוחין דגדלות הנמשכים במדות עליונות.

(17) ר"ה יח, א. יבמות מט, ב. קה, א.

מלאכות ועובדין דחול, שענינם לברר עניני רשות ולהעלותם לקדושה יי. ודוגמתה בעבודת התשובה היא בחי' תשׁוׁת — העבודה עם הכחות פנימיים שלו, שהיו נפרדים מאלקות, לחזור ולקשרם לקדושה.

אבל ביום השבת המלאכה אסורה. כי מצד עליית העולמות ביום השבת, הרי האדם הוא למעלה מעניני העולם (ועבודת הבריורים); ועבודתו אז היא העלי' מדרגא לדרגא בקדושה גופא יי.

ובדרגות התשובה, עבודת יום ה' שבת היא תשׁוׁת יי — דביקות ועליית הנשמה לשרשה ומקורה.

ובזה יש לבאר העילוי בעבודת ה' תשובה של שבת תשובה על עבודת התשובה דשאר הימים מעשיׁת:

כמדובר כמ״פ, הנה הו' ימים שבין ר״ה ויוהכ״פ הם כנגד ז' ימי השבוע של כל השנה, דבכל יום מז' ימים אלו בו התשובה והתיקון על אותו היום בשבוע של כל שבועות השנה (דהיינו, ביום א' התשובה והתיקון על כל יום א' דכל השנה, ביום ב' על כל יום ב' דכל השנה וכו') יי.

ועפ״ז מובן, דאף שבכללות הרי כל עשיׁת ענינם תשׁוׁת, כנ״ל, בכ״ז, מאחר שימי החול דעשיׁת ענינם ה' תיקון על העבודה דימות החול של כל השנה, אין זו אמיתית ושלמות העבודה דתשׁוׁת.

(26) תויא יג. א. סה. ב״ג קיג. א. לקו״ת בלק עב, א ואילך, ועוד.
(27) אגה״ת פ״י, לקו״ת שבת שובה סו, ג. ועוד.

(28) ראה ש' הכוזות דרושי ר״ה (לפני דרוש הא').

אמנם, מכיון שענינה של תשובה זו הוא למלאות הפגם והחסרון של הכחות פנימיים, הרי בהכרח לומר שהיא ממדריגה בנפש שיש לה שיׁ כות להכחות, והחסרון בהם — על ידי עוונות — תופס מקום אצלה; ז.א. דתשובה זו, אף שגם היא באה מצד עצם נפשו שלמעלה מהכחות פנימיים, אבל היא ממדרי' בנפש ש' כבר נמשכה להיות בחי' שרש ומקור אל הכחות, ולא עצם הנפש ממש יי.

אבל בחי' יחידה — עצם הנפש שלמעלה מלהיות שרש ומקור אל הכחות — היא למעלה לגמרי מענין החטאים יי. והתשובה מצד בחי' זו אינה על חטאים ועוונות, אלא ענינה העלי' מחיל אל חיל בדביקות ה' נשמה בשרשה ומקורה.

וזהו מעלתה של התשובה דעשיׁת על התשובה של כל השנה — ה' עבודה דתשובה עילאה, מצד בחי' יחידה שבנפש.

ד. והנה, דוגמת ב' בחי' אלו ב' תשובה, הם בכללות ב' אופני העבודה דימות החול ודיום השבת:

בימות החול הרי עיקר עבודת ה' אדם היא עבודת הבריורים, ע״י הל״ט

הפגם והחסרון (לקו״ת נצבים שם, גד. וראה לקו״ת אחרי כו, ג. דרמ״צ מצות ידיו ותשובה, ובכ״מ).

(24) ראה לקו״ש ח״ד ע' 1145 (ובהנסמן שם) דתשובה מכיון שענינה הוא לתקן הענינים דהיפך רצון העליון הרי גם היא שייכת לבחי' רצון (אלא שבוה גופא היא מגעת בעומק הרצון, בבצל הרצון) ולא בעצמותו ממש.

(25) ראה אוה״ת בראשית כרך ו ע' 2090 בסופו.

וכדרשת חז"ל יי עה"פ יי "דרשו הוי'
בהמצאו גוי' בהיותו קרוב" — אלו
עשרה ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ,
דבימים אלו הרי הקב"ה "קרוב" —
"קרוב המאור אל הניצוץ" יי, שזה
פועל על ה"ניצוץ" שיימשך (וזל ויך
ציעז) למקורו — המאור.

ולכן אף שבכל ימות השנה צ"ל
העבודה בסדר והדרגה — מקודם
תש"ת, ורק אח"כ להגיע לתש"ע,
הרי בעשיית יש נתינת כח מזמנעלה
לכאור"א שיוכל להגיע להיות "קרוב
לשמים" — תש"ע.

ומעלה מיוחדת בקביעות אשר שבת
תשובה בא תיכף אחרי ר"ה, ושבו
הימים בין ר"ה ליוהכ"פ מתחיל ביום
השבת — דכיון דשבת "מיני" מת'
ברכין כולא יומין" יי, ה"ז נתינת כח
מיוחד שגם העבודה דכל שאר ה'
עשיית תהי' במדריגת תש"ע דיום
השבת.

(משיחות שבת תשובה)
(תשכ"ב, תשכ"ז)

(ראה לעיל הערה ד), הרי מובן שהתשובה
היא באופן נעלה עוד יותר (שהרי מעלין
בקודש), ולכאור' חידוש גדול הוא לומר
שהיא למע' מהתשובה דעשיית ויוהכ"פ,
וכהלשון (ראה הערה הג"ל): "איצטער
ערשט דארפן תשובה טאן", וצ"ע בכ"ז.
[מה שלא נתבאר מעלה זו * יד'
ימים אלו בפירוש בש"ס ופוסקים — יל'
שהוא ע"ד המבואר בנוגע להקפות שלא
נזכרו בתושב"כ ולא בש"ס כו' (לקוית
סוכות פ, ג, סידור אדה"ז רסט, ב)].

(32) ישע'י נה, ו.

(33) ד"ח יג, דע"ד, כא, סע"ב, צא,
א. קונטרס העבודה ספיה.

(34) זח"ב סג, ב, פת, א.

משא"כ ביום השבת דז' ימים אלו,
שבו התשובה והתיקון על העבודה
דיום השבת של כל השנה, הרי עבודת
יום זה היא השלימות בהעבודה ד'
תש"ע.

ה. עפ"י כהנ"ל יש לבאר השיי'
כות של דרשת הספרי — משה ה'
"קרוב לשמים" (כנ"ל ס"א) — לשבת
תשובה:

ב' הבחינות — "ארץ" ו"שמים"
בנפש האדם, הם בכלל — הכחות
פנימיים ועצם הנשמה: הכחות פני'
מיים, שבאים בהתלבשות באברי הגוף,
הם בחי' "ארץ" שבאדם; ועצם ה'
נשמה, בחי' יחידה, שבבחי' מקיף על
הגוף, היא בחי' "שמים" שבאדם יי.

ולכן ב' הבחינות שבתשובה (א)
תש"ת — מצד הכחות פנימיים, (ב)
תש"ע — מצד בחי' יחידה] מתאימות
לב' הבחינות "ארץ" (תש"ת) ו"שמים"
(תש"ע) יי.

ועפ"י המבואר לעיל (ס"ג) אשר
התשובה דעשיית בכלל ושבת תשובה
בפרט היא העבודה ותש"ע, הנה מובן
כי בימים אלו על האדם להיות "קרוב
לשמים" — העבודה ותש"ע יי.

ובזה יובן איך שביכולת כל אדם
להגיע למדריגה זו ד"קרוב לשמים".

והביאור: זה שעבודת עשיית היא
תש"ע, אינו בא מצד האדם העובד,
אלא מצד הכח שנותנים מזמנעלה.

(29) לקוית שה"ש ד"ה כי כאשר ה'
שמים החדשים (מט, ג).

(30) לקוית שם (שם, ב"ג) וכיאוור
(ג, ג ואילך).

(31) ראה לקוית שם (ג, סע"ב, ג).
ועד"ז כר' ימים שבין יוהכ"פ לסוכות

(* כ"א רק שאז אין ענות כי טרודים
במצות (ויק"ר פ"ל, ז, ועוד).

האזינו ב

דברכת התורה זו שונה מברכת המצות. וי"ל דהחילוק הוא — דברכת המצות היא הודאה להקב"ה על אשר מקדש אותנו במצותיו, ואילו ברכת התורה היא ברכה על עצם לימוד התורה (מלבד ** קיום המצוה שבזה), כדמשמע גם בשינוי הל' דברה"ת — מברכת המצות.

וכן משמע מלשון אדמו"ר הזקן בשולחנו¹: "ולכן יראה כל אדם שתהי' כלי חמדתו של הקב"ה שהי' * משת-

במצות שבמעשה (הפרשת תרומה ומעשר, אכילת זבח (אבל ראה ירוש' שבערה *)). ועד שאין מברכים על מצות ברהמ"ז ותפלה. ובברכות ק"ש — ראה "רשב"א (הובא בכ"י או"ח סי' מו. * הגי' הצ"צ) ושאר פוסקים דאין להם שייכות כלל עם ק"ש" וקראו אותן ברכות ק"ש כו' משום כו" (תניא פמ"ט), וראה שו"ע אדה"ז סני"ט ס"ד.

* (6) וי"ל דעל קיום המצוה — היא ברכת אקב"ו על ד"ת, שבברכות השחר (בנוסחא שוה לכל ברכות המצות), ולכן גם באה לראשונה.

(7) או"ח סי' מז. ולפי מ"ש השאג"א (שם) והפרי"ח (שם) שמדברי הגמ' (גדרים פא, א) על מה חרבה הארץ כו' שלא ברכו בתורה תחלה כו' מוכח דברה"ת הוי דאו"רייתא, י"ל שלכאנ' גם אדה"ז ס"ל כן (אף שלא הביא הלימוד דברכות (שם), שהרי הביא הא דגדרים בהתחלת דבריו (ראה עדין פרי"ח שם שכ' כן בדעת הסור).

(8) כ"ה בדפוסים שונים כולל דפוס א' הן.

א. איתא בגמרא¹: "מנין לברכת התורה לפני' מה"ת: שנאמר: כי שם ה' אקרא הבו גידל לאלקיננו".

והנה מזה שיש לימוד מיוחד בנוגע לברכת התו' (אף שלכאנ' נכללת היא * בזה שמברכין על כל המצות *) משמע *

(1) ברכות כא, א (ועד"ז הוא בירושלמי שם פ"ו ה"א. ושו"ב).

(2) והרמב"ן (בסהמ"צ בהוספות למ"ע מצוה טו) מנא במנין המצות. וראה צ"ח (בגמ' שם). שאג"א סי' כד. פרי"ח לשו"ע או"ח ר"ס מז שהכריחו מסוגיית הגמ' דברכה"ת מדאורייתא. וכ"ה דעת הרשב"א (שם מח, ב). מאירי (כא א). חינוך (מצוה חל).

אבל גם אם נימא דלימוד הג"ל רק אסמכתא היא (כמו שביאר במג"א (בסהמ"צ שם). פי' הצ"ח ושאג"א (הג"ל) ועוד בדעת הרמב"ם, ובארוכה — במראה הפנים ל' ירושלמי (שם)) — מסתבר שהיא ברכה על עצם לימוד התורה ככפנים וכדברי אדה"ז לקמן.

וראה ביאור הרי"פ פערלא (לסהמ"צ רס"ג) מ"ע לג שמפרש שגם הרמב"ם ס"ל דברכה"ת דאורייתא היא, אלא שלא מנא במנין המצות כי לדעתו נכללת היא במצות ת"ת.

(3) פירשתנו לב, ג.

(4) וראה דבר פ"ח, ב. פי"א, ו.

* (4) אבל ראה ירושלמי (ברכות פ"ו ה"א) דברכת המצות נלמדת בהיקש מברכת התורה.

(5) ראה אנציקלופדיא תלמודית בערכו. (6) אבל אינו מוכרח, כי י"ל א' לפי

שהיא דאורייתא (ראה בהערה 2). (ב) גם להדעות דהוי דרבנן (כמו שאר ברכת ה' מצות) אסמכתא אקרא מיוחד כי שאני תורה שהיא מצוה שבדיבור, ואינו דומה לשאר מצות שהם במעשה. [ובפרט שמהכתובים שעליהם סמכו ברכות המצות המדובר הוא

(*) טד"ה וכתב הרא"ה (עיי"ש דס"ל דישנה אמירת ברכות אלו אף שאינו קורא ק"ש). ובבי' שם דברכות ק"ש * אינו מברך אקב"ו לקרוא את שמע אלא ברכות השבח הן.